

Аналіз «Маленької нічної пригоди чи то пак гонитви», написаної 1991 року, підтверджує думку, що саме угруповання «Бу-Ба-Бу» започаткувало постмодерністську практику в українській літературі, продемонструвавши своє бачення постмодерного тексту, тому доцільним буде продовжити розгляд творів одного із представників угруповання, а саме О.Ірванця, на предмет вияву особливостей і ознак постмодернізму як стилю.

Література

1. Голобородько Я. Артеграунд. Український літературний істеблішмент: збірка статей. – К.: Факт, 2006 – 160 с.
2. Літературознавча енциклопедія: у двох томах. Т.2 / авт.-уклад. Ю.І.Ковалів – К.: Академія, 2007 – 624 с.
3. Гундорова Т. Післячорнобильська бібліотека: укр. літ. постмодерн – К.: Критика, 2005 – 263 с.
4. Ірванець О. Очамимря: повість та оповідання. – К.: Факт., 2003. С. 151-170.
5. Енциклопедія постмодернізму \ за ред. Ч.Вінквіста та В.Тейлора: пер. з англ. В.Шовкун – К.: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2003 – 503 с.
6. Квітка-Основ'яненко Г.Ф. Конотопська відьма – К.: Дніпро, 1985 – 75 с.
7. Барт Р. Избранные работы : Семиотика. Поэтика – М, Прогресс, 1989 – 615с
8. Харчук Р. Сучасна українська проза: Постмодерний період: Навч. посіб. – К., 2008. С.5-27.
9. Білоцерківець Н. Бу-ба-бу та ін. Український літературний неавангард: портрет одного року. // Слово і Час – 1991. – №1. – С.42-52.
10. Мережинська Г. «Східноєвропейська» модифікація постмодернізму // Слово і Час. – 2002. – №4. С.67-68.
11. Бондар-Терещенко І. Текст 1990-х: герої та персонажі – Тернопіль: Джура, 2003 – 207 с.

УДК: 327.323 (410)

ФАКТОР ГОЛЛІЗМУ В ЄВРОПЕЙСЬКІЙ ІНТЕГРАЦІЇ ВЕЛИКОБРИТАНІЇ

**Прихненко М.І.
Теміров Ю.Т.**

Британія та Франція традиційно відіграють особливу роль у трансатлантичних та європейських відносинах. Через це, для зовнішньої політики першої, в усі часи, першочерговою метою було гармонійне поєднання «американського» та «європейського» векторів. Натомість, починаючи з Шарля де Голля у зовнішній політиці Франції почалося формування антиамериканської складової, яка (крім внутрішніх британських

обставин) перетворюється на одну з основних перешкод в реалізації британської зовнішньополітичної стратегії. Прояви даної проблеми виявилися також в розбіжностях між Лондоном та Парижем стосовно військової операції в Іраці.

Дослідження фактору голлізму неможливо без розуміння загального контексту міжнародних відносин відповідного періоду. Цей загальний контекст системно представлений в роботах таких дослідників як, наприклад, Пітер Кальвокоресі [1], Ж.-Б. Дюрозель [2], а також більш спеціальній літературі, яка присвячена Британо – Французьким відносинам у зазначений період. Це роботи таких авторів, як: Гляян Стоун [3], Шон Грінвуд [4], Єдмунд Дель [5], Філіп Мітчелл [6] та інші. Стоун та Мітчелл у своїх працях розцінюють особистісний фактор у якості другорядного, такого, який не мав вирішальної ролі під час прийняття рішень стосовно принципових питань. Грінвуд та Дель також притримувалися цієї точки зору, але вони намагалися показати те, що провокаційні дії британського уряду не давали змогу лідеру Франції вести чітко координовану зовнішню політику стосовно Островів. Але не дивлячись на це, авторів об'єднує спільна думка про те, що фактор голлізму не виділяється як основний. Його, в основному, розглядають через призму невизначеності зовнішньополітичного курсу Об'єданого Королівства, а точніше наголос робиться на тому, що Британія не мала чіткого плану дій і вагалася між «особливим відносинами» із США та політикою яка проводилася на континенті.

Під час підготовки статті були використані офіційні урядові документи промови та публікації лідерів двох країн, а також джерела особистого походження [7].

Мета роботи – розкрити сутність та наслідки впливу голістської зовнішньої політики на процес інтеграції Великобританії до ЄЕС. Виходячи із мети роботи, можна окреслити наступні завдання:

- встановити причини та зміст трансформації зовнішньої політики Англії після закінчення Другої Світової війни;
- проаналізувати відносини Великобританії та Франції у контексті доктрини Шарля де Голля;
- охарактеризувати основні причини конфронтації між Парижем та Лондоном.

Методологічно дослідження базується на принципі історизму та комплексному підході.

У статті під терміном «голлізм» мається на увазі французька політика, яку проводив генерал Шарль де Голль під час свого правління, основною ідеєю якої є: незалежність Франції від будь-якої іншої держави (особливо США) та консолідованість Європи, особливо в питаннях безпеки та оборони. Також «голлізм» відрізняється особливим розумінням національної безпеки Франції.

Характеризуючи особливості зовнішньої політики Сполученого Королівства та Франції відносно один одного слід зазначити, що одним з підсумків Другої Світової війни було системне перегрупування силових

центрів і визначення нових лідерів. Поглиблення загальної кризи світової політичної системи, яка виникла у результаті війни, призвело до послаблення економічної і політичної позицій Великобританії. Витрати країни на війну перевищили 25 млрд. фунтів стерлінгів. Державний борг зріс за роки війни у троє. Англія не піддавалась окупації, на її території не проходили наземні бої, але ворожі бомбардування, втрата кораблів завдали економіці країни вагомих втрат. До того ж, Великобританія стала країною другого ешелону, віддавши планку першості двом супердержавам – США та СРСР, бо характер міжнародної системи змінився на біполярну. Через це, в першу чергу, зовнішня політика Лондона визначалася пориваннями поновити минуле положення Великобританії як світової держави, зберегти її великі колоніальні володіння. Зменшилася доля країни в області зовнішньої торгівлі, яка великий час була для Англії джерелом збагачення. Англія була не в змозі завадити розпаду Британської імперії і утворення на її уламках політично незалежних держав. Зросла самостійність домініонів, а їх економічні зв'язки з метрополією стали набагато слабше. Тому зникає сенс проведення політики «рівноваги сил» у Європі, яку Англія раніше широко використовувала, для того, щоб розділити і послабити своїх супротивників. Створення ядерної зброї та міжконтинентальних ракет також серйозно підірвало стратегічні позиції Англії, яка раніше отримала немалі вигоди зі свого острівного положення.

Країні довелося пристосовуватися до нового статусу та нових обставин міжнародних відносин, відповідно змінювати свою зовнішню політику. В 1948 році В.Черчілль запропонував так звану доктрину «трьох сфер впливу» – це чітка схема зовнішньополітичної діяльності Великобританії, що не передбачала зосередження її дипломатичних зусиль виключно на континенті. Навпаки, на його думку, Британія, маючи винятковий статус світового лідера, не зможе стати членом континентальної асоціації, вона може лише підтримати цей регіональний проект, сприяти розвитку європейської єдності: «... Приєднатися до союзу європейців, без Співдружності та Імперії було б для Британії не лише неможливим, а й непомірно б зменшило значення нашої участі» [8]. Але все ж таки, одним з пріоритетних векторів, які були зазначені, було прагнення лідерства Лондону в Об'єднаній Європі. [9. С.37.] Тут можна відмітити той факт, що з часом, коли втрата Британією провідної світової ролі стала для всіх і для самих британців очевидною, доктрина В.Черчілля ніколи не втрачала своєї актуальності в сенсі визначення «винятковості» держави і стала тим теоретичним підґрунтям, що започаткувало курс на отримання європейського лідерства. Але з іншого боку підписання угоди про утворення НАТО 4 квітня 1949 року було можливістю зберегти положення Великобританії в світі у вигляді Атлантичної спільноти, де Англія посідала важливе місце, виконуючи зв'язуючи роль між Європою та Америкою.

Відтоді зовнішня політика Великобританії повертається у бік континенту, хоча Лондон не відмовляється від інших сфер впливу – імперських володінь, що переживають певну деградацію, і «особливих

відносин», коригуючи останні залежно від загальної політичної атмосфери і конкретних ситуацій.

У свою чергу доктрина Шарля де Голля була орієнтована на багатополярний світоустрій та неприйняття біполярного поділу світу в принципі. Він збудував свою політику по наступній схемі: США поступово втрачають своє пануюче положення, СРСР дещо відступає в Європі, але залишається важливою противагою Сполученим Штатам, так званий третій світ оголошує свою незалежність, але залишається пасивним.

У 1945-1973 рр. Британія мала тісні стосунки із США, які отримали політичне та академічне визначення в якості «особливих відносин». Вони давали підстави вважати (насамперед голлістам), що спираючись на ці стосунки Америка через Великобританію хотіла мати безпосередній вплив на Західну Європу, яка залишалася стратегічно важливою для Сполучених Штатів. Наприклад, Кеннеді беззастережно підтримував членство Британії в ЄЕС і це зміцнило рішення Макміллана про вступ, але збудило підозри у де Голля. Задум Кеннеді щодо тісніших відносин США – ЄЕС та сильнішого Атлантичного альянсу, оприлюднений 1962 року у відомій промові на честь Дня незалежності, схоже, суперечив концепції «Європейської Європи» де Голля [10]. Пов'язавши вступ Британії з американською стратегією Атлантичного альянсу, Кеннеді прирік спробу Макміллана на невдачу, бо де Голль не міг допустити втілення будь-яких планів США щодо підсилення свого впливу на континенті. Макміллан спробував подолати глибокі розбіжності з де Голлем апелюючи до дружби часів війни та намагаючись налагодити тісніші особисті стосунки. Тут у дію вступає особистісний фактор, бо як відомо, якщо б п'ятнадцять років тому, в Алжирі, він так завзято не захищав де Голля, не підтримав його в суперечці проти Рузвельта та Черчілля, останній майже напевно не був би в Парижі при владі 1958 року.

Без сумніву, де Голль мав перед Макмілланом величезний політичний борг, але зусилля останнього подолати опір французького лідера щодо британського членства в ЄЕС були безуспішними. Запис у щоденнику Макміллана від 26 листопада 1961 року, зроблений після приватного візиту де Голля, свідчить про його глибоке розчарування від цієї зустрічі та цілковите нерозуміння позиції французького президента [11. С.148.]. Проблема полягала в тому, що Макміллан з де Голлем погоджувалися майже в усьому. Вони обидва прибічники політично об'єднаної Європи. Але разом з тим, вони не можуть дійти загального консенсусу що до Британського членства в ЄЕС, бо основною з голлістських традицій було те, що Франція лише у тому разі може бути справжньою, якщо вона стоїть у перших рядах.

Невдовзі переговори про вступ затьмарив новий поступ в англо-американських відносинах. Перебіг подій досяг кульмінації в грудні 1962 року під час зустрічі Кеннеді з Макмілланом в м. Нассау, де обговорювалася нова англо-американська ракетна угода. В рамках досягнутих в Нассау домовленостей Британія мала користуватися американськими ракетами «Поларіс» як носіями для своїх ядерних боєголовок. Мало того, британські ядерні сили планувалося підпорядкувати НАТО, за винятком тих випадків,

коли уряд вирішить, що йдеться про найвищі національні інтереси.

Для де Голля, який саме тоді розбудував французькі ядерні сили та розраховував на франко-британське співробітництво в цій сфері, угода Нассау стала втіленням ненависного делегування суверенітету. Британія поступилася Сполученим Штатам технологічними й стратегічними повноваженнями в обмін на уявну незалежність ядерних засобів стримування. Не можна було уявити собі наочнішої демонстрації британської несумісності з «Європейською Європою» де Голля. Крім того, останній розцінював військові інструменти, як основу національної безпеки, що знаходить підтвердження у відокремленні в питаннях оборони від НАТО, а також у проведенні національної ядерної політики. Після цілого року важких суперечок в Брюсселі де Голль тепер мав гарний привід, щоб зупинити переговори про інтеграцію.

Він зробив це ефектно на прес-конференції в січні 1963 року. У довгій розлогій відповіді на заготовлене запитання де Голль підсумував історію відносин Британії з ЄЕС. Після спроби розчинити ЄЕС всередині широкої зони вільної торгівлі Британія нині хоче приєднатися, але на своїх власних умовах. Дотепер переговори про вступ майже не давали підстав сподіватися, що Британія зможе вписатися в рамки тарифу, який є по-справжньому спільним, відмовитися від усіх переваг для Співдружності і не претендувати на привілеї для свого сільського господарства, мало того, не зважати на свої зобов'язання щодо інших країн зони вільної торгівлі. І що ще важливіше, якби Британія приєдналася без кардинальної зміни своєї міжнародної орієнтації, ЄЕС довго не протримався б, а перетворився б натомість, на величезну атлантичну спільноту під американським керівництвом. До того ж він назвав Британію «троянським конем» Сполучених Штатів у Європі, що підсумувало все вище згадане і дало змогу зрозуміти що заява де Голля означала вето на вступ Британії до ЄЕС [12, С. 65.].

Коли в травні 1967 року Британія знову звернулася із заявою про вступ до ЄЕС, при владі була лейбористська партія. Прем'єр-міністр Гарольд Вільсон мав сумніви щодо членства, але так само, як раніше Макміллан, не бачив прийнятної альтернативи. До того ж, дедалі слабкіші політичні й економічні зв'язки зі Співдружністю й активізація комерційних стосунків з континентом робили вступ ще актуальнішим. Вільсон, як і його попередник, сподівався подолати протидію Франції, догоджаючи де Голлю. Символом розриву з минулим стала зустріч Вільсона з де Голлем на похованні Черчилля в січні 1965 року. В наступні місяці британський прем'єр культивував те, що здавалося йому теплими дружніми взаєминами, які почасти базувалися на його неоднозначному ставленні до англо-американських особливих відносин. На додаток до стратегічних міркувань, Вільсон поділяв занепокоєння французів стосовно тих довгострокових наслідків, які може мати для європейської промисловості американська технологічна першість.

Доки Лондон, перш ніж формально подати нову заявку про вступ, вдався до різних заходів, щоб домогтися якнайбільшої підтримки вдома і

вгамувати занепокоєння країн Співдружності, Париж утримувався від остаточного вироку. Та вже через чотири дні після того, як Британія вдруге офіційно подала заяву про вступ, де Голль зневажливо заявив, що в Британії не відбулися глибокі економічні й політичні перетворення, які б дозволили їй приєднатися до «шістки». Далі певний час тривав період сум'яття, впродовж якого Європейська комісія висловила схвально і почалася підготовка до відновлення переговорів про вступ. У грудні 1967 року на одній з традиційних прес-конференцій, де Голль виголосив, що вступ Британії означатиме розпад Спільноти, яка була збудована і функціонує згідно з правилами, що не витримують таких непомірних відхилень. Доля британської заявки після цього не викликала жодних сумнівів. За тиждень Британія відкликала її.

Другу спробу Британії де Голль заблокував здебільшого з тих самих мотивів, що й першу. Попри складнощі відносин Вільсона з Вашингтоном, (Лондон, наприклад відмовився надіслати війська до В'єтнаму незважаючи на всі прохання Вашингтону) англо-американські стосунки в цілому лишилися міцними та становили, на думку де Голля, перешкоду для членства. Він вважав, що входження Британії до ЄС могло вплинути на перебіг холодної війни та відповідний розподіл сил між наддержавами. На наш погляд, де Голль не врахував, що вступ Британії міг би укріпити французьке лідерство, ставши заслоном на шляху економічного і політичного лідерства Німеччини.

Таким чином, ми бачимо те, що Друга Світова війна перетворила одні з наймогутніших країн світу у держави другого ешелону, яким довелося пристосовуватися до нових умов існування, вибирати собі союзників тощо. Але країни пішли різними шляхами. Франція одразу намагалася відновити свій довоєнний статус та проводила політику яка була спрямована на тісну співпрацю лише у західноєвропейському регіоні. Британія, у свою чергу, намагалася зробити теж саме, але її зовнішня політика була більш розгалуженою і направлена як у бік континенту так і у бік Сполучених Штатів, що й призвело до виникнення так званих «особливих відносин» між країнами.

Слід також відмітити високу напруженість у відносинах між країнами у зазначений період. Основними причинами непорозуміння між країнами було неприйняття зовнішньополітичного курсу Великобританії французьким лідером та протиріччя національних інте-ресів, які значною мірою походили від різних моделей зовнішньої політики. На думку французького лідера, зовнішньополітичні дії британського уряду, насамперед «особливі відносини» із США, суперечили основним принципам європейської стратегії Шарля де Голля. Він вважав згадані «особливі відносини» загрозою європейському проекту та ролі в ньому Франції.

Як наслідок, фактор голлізму був одним з основних серед тих, які загальмували вступ Англії до Європейської спільноти.

Література

1. Кальвокоресси П. Мировая политика после 1945 года : В 2кн. / П. Кальвокоресси; Пер. с англ. – М. : Международные отношения, 2000. – Кн. 1. – 2000. – 589 с.
2. Дюрозель Ж.-Б. Історія дипломатії від 1919 року до наших днів / Ж.-Б. Дюрозель; Пер. с фр. Є. Марічев та ін. – К. : Основи, 1995. – 903 с.
3. Stone G. Anglo-French relations in the twentieth century: rivalry and cooperation / G. Stone; – L. Rutledge, 2000. – 345p.
4. Greenwood S. Britain and European integration since the Second World War / S. Greenwood; – Manchester: Manchester University Press, 1996. – 194p.
5. Dell E. The Schuman plan and the British abdication of leadership in Europe / E. Dell; – L. : Oxford University Press, 1995. – 311p.
6. Michael P. France and Britain, 1940-1994: the long separation / P.Michael; – New York: Longman, 1997. – 320p.
7. Evans H. Downing Street diary : the Macmillan years, 1957-1963 / H. Downing; – L. : Hodder and Stoughton, 1981. – 318 p.
8. Blake R. Churchill. A Major New Assessment of His Life in Peace and War / Edited by R.Blake and Wm.R.Louis; – New York: Oxford University Press, 1993. – P. 452.
9. Яковенко Н.Л. Велика Британія в сучасній системі міжнародних відносин: заявка на Європейське лідерство / Н.Л. Яковенко; – К. : Наука. Світ, 2003. – 227 с.
10. President John F. Kennedy; Philadelphia, July 4, 1962; режим доступу з:
<http://www.jfklibrary.org/Historical+Resources/Archives/Reference+Desk/Speeches/JFK/003POF03IndependenceHall07041962.htm>
11. Дайнен Д. Дедалі Міцніший Союз: Посібник / Д. Дайден; – К.: «К.І.С.», 2006. – 696 с.
12. John W. Young. Britain and European unity, 1945-1992 / John W. Young; – L. : Macmillan, 1993. – 217p.
13. John W. Young. France, the Cold War and the Western Alliance, 1944-49: French foreign policy and post-war Europe / John W. Young; – L. : Macmillan, 1990. – 309p.
14. Gowland D. A. Britain and European integration, 1945-1998: a documentary history / D.A. Gowland; – New York: Routledge, 2000. – 245p.
15. Девіс Н. Європа: Історія / Н. Девіс; Пер. з англ. П. Тарашук, О. Коваленко. – К. : Видавництво Соломії Павличко „Основи”, 2006. – С. 1070 – 1120.